

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากความจริงในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุข ทำให้โครงสร้างของประชากรเปลี่ยนไป กล่าวคือ อัตราการตายของประชากรลดลง และประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น ซึ่งส่งผลให้ประชากรผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในอนาคต จากรายงานการศึกษาขององค์การสหประชาชาติ (อ้างถึงใน จำเรียง ฐวระสุวรรณ, 2533) ได้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรโลก ในปี 2543 ว่า โลกจะมีประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปถึงร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด คือประมาณ 380 ล้านคน และจะเพิ่มเป็น 1,121 ล้านคน ในปี 2568 ในจำนวนนี้เกือบครึ่งหนึ่งเป็นประชากรแถบเอเชีย

สำหรับประเทศไทยนั้น ลักษณะโครงสร้างของประชากรก็ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะคล้ายกับโครงสร้างประชากรของประเทศที่พัฒนาแล้ว กล่าวคือ สัดส่วนของเด็กในระยะแผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) ลดลง สัดส่วนของประชากรวัยแรงงานและวัยสูงอายุจะขยายมากขึ้น จากข้อมูลของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2535 รายงานว่า ประเทศไทยมีประชากรทั้งสิ้น 57,616,000 คน ในจำนวนนี้มีผู้สูงอายุ 4,206,000 คน และจากการศึกษาขององค์การสหประชาชาติ (2534) คาดว่าในปี 2543 ประชากรผู้สูงอายุจะเพิ่มจำนวนเป็น 4,928,000 คน จากประชากรทั่วประเทศ 63,670,000 คน หรือประมาณร้อยละ 7.7 และจะเพิ่มเป็น 6.7 ล้านคน หรือร้อยละ 9.4 ใน พ.ศ. 2553 และขึ้นไปเป็น 12.2 ล้านคน หรือร้อยละ 15.8 ในปี พ.ศ. 2568 (อ้างถึงใน บุญเลิศ เลี้ยวประไพ, 2535) นอกจากนี้อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของประชากรไทยยืนยาวมากขึ้น กล่าวคือในปี พ.ศ. 2528-2533 อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของชาย เท่ากับ 64.3 ปี และหญิงเท่ากับ 69.3 ปี ในปี พ.ศ. 2533-2538 อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด

ของชายเท่ากับ 65.8 ปี และหญิงเท่ากับ 70.5 ปี และในปี พ.ศ. 2538-2543 อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของชายและหญิงเพิ่มขึ้นเป็น 67.3 ปี และ 71.8 ปี ตามลำดับ คณะอนุกรรมการนโยบายและแผนประชากร, 2534) การที่ประชากรไทยมีอายุยืนยาวขึ้นทำให้อายุขัยเฉลี่ยของประชากรผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างเด่นชัด

ตามความเป็นจริงนั้น ผู้สูงอายุถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่าอย่างหนึ่งของสังคม เพราะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิต สามารถถ่ายทอดความรู้ ศิลปะ วัฒนธรรม ประสบการณ์การทำงาน ให้แนวคิดและเจตคติต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์และเป็นตัวอย่างให้แก่เยาวชนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการที่ประเทศมีผู้สูงอายุจำนวนมากจึงนับว่าเป็นกำลังในการเป็นมันสมองให้กับประเทศ แต่เนื่องจากวัยสูงอายุเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะของการเสื่อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ทำให้ผู้สูงอายุเกิดโรคได้ง่ายกว่าบุคคลในวัยอื่น ๆ และมีโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงเป็นโรคเรื้อรังได้ง่ายอีกด้วย อีกทั้งสภาวะทางด้านจิตใจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการปลดเกษียณ ทำให้มีรายได้ลดลง คู่ครองตายจาก การต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวห่างเหินจากเพื่อนฝูง การร่วมกิจกรรมในสังคมลดน้อยลง ความสามารถในการเคลื่อนไหว และช่วยเหลือตนเองลดลงตามลำดับ ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นมากขึ้น ทำให้มีความรู้สึกว่าตนเองไร้ประโยชน์ และเป็นภาระต่อลูกหลานและสังคม ประกอบกับสภาวะการณ์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้ครอบครัวแบบขยายมีจำนวนลดน้อยลง เนื่องจากลูกหลานโยกย้ายไปประกอบอาชีพในชุมชนเมือง จึงทำให้ผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาลูกหลานประสบความยากลำบาก การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุปรับตัวเข้ากับครอบครัวและสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้ยาก ขาดการดูแลเอาใจใส่ แม้ว่าผู้สูงอายุจะต้องการความช่วยเหลือดูแล ฟื้นฟูสภาพ และดำรงรักษาไว้ซึ่งสุขภาพที่ดี ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม ให้สามารถพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรีแห่งตน

จากสภาพปัญหาและความสำคัญของผู้สูงอายุ รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายแห่งชาติในการพัฒนาผู้สูงอายุของประเทศไทยไว้ โดยรัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติขึ้นในปี พ.ศ. 2525 และได้กำหนดให้วันที่ 13 เมษายน ของทุกปี เป็นวันผู้สูงอายุ

แห่งชาติ นอกจากนี้ยังได้มีการกำหนดนโยบายและมีการวางแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติขึ้น ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมพัฒนาผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม ให้ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการที่เหมาะสม ได้รับการดูแลเอาใจใส่และความเคารพยกย่องจากบุตรหลานและสังคม มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติตามความสามารถและความเหมาะสม

ดังนั้นเพื่อเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐบาล ในด้านการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น บทบาทของพยาบาลในการให้การบริการพยาบาลผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญและจำเป็นมากขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต การที่ผู้สูงอายุจะได้รับการพยาบาลที่ดีหรือไม่ในส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับเจตคติของพยาบาลที่มีต่อการพยาบาลผู้สูงอายุ เพราะเจตคติเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล หากบุคคลมีเจตคติต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างไม่ดี ก็จะมีแนวโน้มในการกระทำไปในทำนองนั้น

ในการให้การพยาบาลที่มีคุณภาพนั้น พยาบาลจะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้รับบริการ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ดังนั้นจึงต้องมีการผสมผสานระหว่างความรู้ ทักษะ และอารมณ์ ความรู้สึกในการปฏิบัติต่อผู้ป่วย จึงจะสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการในทุก ๆ ด้าน การมีความรู้ดีและมีทักษะสูงด้านการพยาบาลยังไม่เพียงพอสำหรับการพยาบาลที่มีคุณภาพ เพราะไม่ว่าพยาบาลมีความรู้และทักษะมากเพียงใด การพยาบาลคงดำเนินไปตามระเบียบการปฏิบัติเหมือนเครื่องจักร และผู้ป่วยก็จะได้รับการปฏิบัติเหมือนวัตถุ จากการศึกษาของ Buschman (1979) ในเรื่อง สัมพันธภาพระหว่างพยาบาลกับผู้สูงอายุพบว่า พยาบาลส่วนใหญ่ดูแลผู้สูงอายุคล้ายเด็ก เรียกชื่อผู้สูงอายุด้วยชื่อเล่นหรือชื่อต้นซึ่งไม่เป็นการเคารพ ให้การพยาบาลคล้ายเด็ก ซึ่งไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ยิ่งกว่านั้นยังมีการเสียดสีบุคลิกภาพของผู้สูงอายุซึ่งเป็นการไม่สมควร หลายคนไม่รักษาเวลา ไม่มีความอดทน ไม่พยายามศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้สูงอายุ

ในการให้การพยาบาลผู้สูงอายุนั้น พยาบาลทุกคนควรได้ตระหนักถึง การเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของผู้สูงอายุอย่างถ่องแท้ และต้องเข้าใจถึงความจำเป็นที่ต้องให้การดูแลเอาใจใส่ แตกต่างจากบุคคลในวัยอื่น ๆ ความจำเป็นที่ต้องใช้เวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ

รวมทั้งการตัดสินใจ สาเหตุที่ต้องพูดด้วยถ้อยคำที่ชัดเจนและซ้ำ ๆ การป้องกันอุบัติเหตุซึ่งอาจเกิดขึ้นจากความเสื่อมของร่างกาย การจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเคลื่อนไหว การสร้างบรรยากาศในหอผู้ป่วยให้คล้ายบ้าน และการส่งเสริมสัมพันธภาพอันดีระหว่างพยาบาลกับผู้ป่วยและครอบครัว เป็นต้น ซึ่งการที่พยาบาลจะมีลักษณะอย่างนี้ได้ นอกจากจะมีความรู้เกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุแล้ว ยังต้องมีเจตคติที่ดีต่อผู้สูงอายุและการพยาบาลผู้สูงอายุด้วย เพราะเจตคติที่ดีต่อผู้สูงอายุจะช่วยให้พยาบาลยอมรับผู้สูงอายุและให้ความสนใจ มองเห็นว่าการให้การพยาบาลผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่น่าพอใจ เกิดความพึงพอใจ เพราะความสูงอายุนั้นเป็นประสบการณ์ที่ทุกคนต้องประสบ ไม่มีผู้ใดต้องการพึ่งพาผู้อื่นโดยไม่จำเป็น บุคคลทุกคนต้องการอายุยืนนานอย่างมีความสุข และต้องการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด และนานที่สุดเท่าที่จะทำได้

มีพยาบาลเป็นจำนวนมากไม่น้อยที่คิดว่า การสูงอายุเป็นการเข้าสู่วัยที่มีปัญหามากกว่าที่จะคิดว่าเป็นวงจรหนึ่งของชีวิตที่ทุกคนต้องประสบ ไรซ์ (Rice, 1988) กล่าวว่า มีพยาบาลจำนวนมากที่นำเอาการสูงอายุมาสัมพันธ์กับความเจ็บป่วย และเป็นบุคคลที่ต้องการการพยาบาล และเอาคำว่าผู้ป่วย ไปสัมพันธ์กับการต้องพึ่งพาผู้อื่น มีความสามารถในขีดจำกัด และต้องการความช่วยเหลือ ถ้าพยาบาลมีเจตคติต่อผู้สูงอายุว่าเป็นคนไร้ค่า ต้องให้การช่วยเหลือ สมองเสื่อม ซึมเศร้า หรือต่อต้าน การพยาบาลที่ผู้ป่วยได้รับก็จะเป็นไปตามแนวคิดนั้น จะไม่ยอมรับฟังผู้ป่วย ทำให้ผู้ป่วยเกิดความรู้สึกไร้คุณค่า และถ้าพยาบาลต้องการประหยัดเวลา ก็จะทำกิจประจำวันต่าง ๆ ให้ผู้ป่วยแทนที่จะให้เขาพยายามช่วยตนเอง ผลที่ตามมาคือผู้ป่วยมีความรู้สึกที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ และไม่ยอมกระทำกิจกรรมใด ๆ ด้วยตนเองอีกต่อไป เจตคติของพยาบาลจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้พยาบาลสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยได้ดี

จะเห็นได้ว่า เจตคติมีผลต่อคุณภาพการพยาบาล และมีผลต่อสัมพันธภาพระหว่างพยาบาลกับผู้ป่วย ดังที่ Eichhorn (1981) กล่าวว่า คุณภาพการให้บริการพยาบาลจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับเจตคติของพยาบาลที่มีต่อผู้ป่วยและการพยาบาล เจตคติที่ไม่ดีต่อผู้ป่วยและการให้การพยาบาล จะทำให้เกิดปัญหาในการพยาบาลได้ เนื่องจากเจตคติเป็นตัวขัดขวางการตัดสินใจที่ดีของพยาบาล

จากการศึกษาเจตคติของบุคลากรพยาบาลต่อผู้สูงอายุ และการพยาบาลผู้สูงอายุ ในต่างประเทศพบว่า พยาบาลส่วนใหญ่มีเจตคติทางลบต่อผู้สูงอายุ (Burnside, 1976; Buschman, 1979; Slevin, 1991) และนักศึกษาพยาบาลก็มีเจตคติทางลบต่อผู้สูงอายุ และต่อการพยาบาลผู้สูงอายุ (Treharne, 1990; Slevin, 1991) สำหรับความรู้สึกต่อการพยาบาลผู้สูงอายุนี้พบว่า พยาบาลมีความรู้สึกเบื่อหน่ายและมีความรู้สึกว่าเป็นพยาบาลชั้นสองเงินเดือนต่ำ บางครั้งถูกมองว่าเป็นพยาบาลที่มีความรู้ต่ำเมื่อเทียบกับพยาบาลที่ทำงานในแผนกอื่น ๆ (Burnside, 1976) ทั้งยังพบว่า ผู้ช่วยพยาบาลชอบทำงานกับผู้สูงอายุ มากกว่าพยาบาล พยาบาลชอบดูแลผู้ป่วยที่อายุน้อยมากกว่าผู้สูงอายุ พอใจที่จะทำงานกับเด็ก โดยเฉพาะทารก และไม่พอใจที่จะทำงานกับผู้สูงอายุ (Campbell, 1971) นอกจากนี้ยังพบว่า นักศึกษาพยาบาลจะเลือกฝึกปฏิบัติการพยาบาลผู้สูงอายุเป็นอันดับท้าย ๆ (Gunter, 1971)

จากการศึกษาเกี่ยวกับเจตคติต่อผู้สูงอายุและการดูแลผู้สูงอายุของพยาบาลในประเทศไทย ได้ผลตรงกันว่า เจตคติของพยาบาลที่มีต่อผู้สูงอายุนี้อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำถึงปานกลาง เช่นกัน (พิบูลพรรณ มหาศิริพันธุ์, 2525 ; ศิริรัตน์ ฉัตรชัยสุชา และคณะ, 2530; สุภาภรณ์ ลิมวิภาวีอนันต์, 2534)

จากรายงานการวิจัยดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า บุคลากรพยาบาลส่วนใหญ่มีเจตคติต่อผู้สูงอายุและการพยาบาลผู้สูงอายุในลักษณะที่เอนเอียงไปในทางลบ จึงเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งว่าผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ๆ นี้ จะได้รับการดูแล เอาใจใส่ และได้รับการพยาบาลที่มีคุณภาพเพียงพอหรือยัง ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพการพยาบาลผู้สูงอายุ พยาบาลจึงควรตื่นตัวกับความรู้สึกของตนเองที่มีต่อผู้สูงอายุ และสามารถรู้ถึงอคติของตนเอง เพื่อที่จะสามารถมองผู้สูงอายุได้ถูกต้องว่าเป็นบุคคลที่มีคุณค่า สามารถให้ความรู้ และประสบการณ์ชีวิตแก่คนรุ่นหลังได้มากมาย เปรียบเสมือนหนังสือประวัติศาสตร์ที่เดินได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงเจตคติของนักศึกษาพยาบาลที่มีต่อการพยาบาลผู้สูงอายุ ซึ่งในประเทศไทยยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน และการที่จะสร้างให้พยาบาลมีเจตคติที่ดีต่อการพยาบาลผู้สูงอายุนี้ ควรต้องเริ่มสร้างตั้งแต่เป็นนักศึกษาพยาบาล เพราะเจตคติเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ เราจึงสามารถปลูกฝัง สร้างเสริม ปรับเปลี่ยนเจตคติได้

โดยการ ใช้กระบวนการเรียนการสอน การได้ทราบเจตคติของนักศึกษายาบาลต่อการพยาบาลผู้สูงอายุจะช่วยเป็นแนวทางในการพัฒนา สร้างเสริมเจตคติของนักศึกษายาบาลให้ดียิ่งขึ้น

การที่จะเปลี่ยนเจตคติของบุคคล ได้นั้นจะต้องศึกษาก่อนว่าเจตคติพัฒนามาอย่างไร และมีปัจจัยหรือตัวแปรอะไรที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ เจตคติพัฒนาได้จากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ซึ่งนำความพอใจหรือทุกข์ใจมาให้ จากการเลียนแบบบุคคลที่เขาเคารพหรือนิยมชมชอบ จากการสังเกตการกระทำของบุคคลอื่นและดูว่าจะเกิดอะไรขึ้น จากการได้รับความรู้จากแหล่งต่าง ๆ จากเพื่อนในกลุ่มอายุเดียวกัน และจากการได้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นต้น (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2526) นอกจากนี้องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเกิดเจตคติของบุคคล ยังอาจเกิดจากการอบรมเลี้ยงดู การศึกษาเล่าเรียน วัฒนธรรมภายในสังคม สื่อมวลชนต่าง ๆ และยังขึ้นอยู่กับลักษณะส่วนตัวหรือบุคลิกภาพของบุคคลนั้นด้วย (ปราณี รามสูต, 2528)

จะเห็นได้ว่า ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการเกิดและการเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคล ต่อสิ่งต่าง ๆ นั้นเมื่ออยู่หลายประการ ผู้วิจัยได้คัดสรรปัจจัยหรือตัวแปรที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุของนักศึกษายาบาล ดังนี้คือ

1. ภูมิลำเนา เพราะภูมิลำเนาที่ต่างกันทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม บรรทัดฐานของกลุ่มแตกต่างกัน
2. การอบรมเลี้ยงดู เพราะเป็นตัวกำหนดบุคลิกภาพของบุคคล
3. ความรู้เรื่องการพยาบาลผู้สูงอายุ - เพราะการให้ข้อเท็จจริงจะช่วยสร้างเจตคติให้กับบุคคล ถ้าบุคคลนั้นยังไม่ค่อยเข้าใจละเอียดเกี่ยวกับสิ่งนั้น
4. ความพึงพอใจต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การพยาบาลผู้สูงอายุ เพราะถ้าอาจารย์พยาบาลจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้ถูกต้องเหมาะสม และเกิดความพึงพอใจแก่ผู้เรียนที่จะปฏิบัติ ความพึงพอใจของผู้เรียนจะนำไปสู่เจตคติที่ดีต่อการเรียนการพยาบาลผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้ผู้เรียนรักวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุและเกิดความพึงพอใจที่จะให้การพยาบาลผู้สูงอายุ

เนื่องจากเจตคติเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ดังนั้นในการศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาในนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 ซึ่งเป็นชั้นปีสุดท้ายก่อนจบไปเป็นพยาบาลและผ่านกระบวนการเรียนการสอนการพยาบาลผู้สูงอายุ ตลอดจนเคยมีประสบการณ์ในการให้การพยาบาลผู้สูงอายุมาแล้วว่ามีเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุอย่างไร และมีปัจจัยอะไรบ้างที่มีความสัมพันธ์กับเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดการศึกษาการพยาบาลผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นแนวทางในการปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อการพยาบาลผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาล เพื่อที่จะได้เป็นพยาบาลที่สามารถให้การดูแลผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพต่อไป

อนึ่ง การที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาในนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข เนื่องจากเป็นสิ่งกีดขวางที่นักศึกษาพยาบาลมากที่สุด และมีอยู่กระจายทุกภูมิภาคของประเทศ นักศึกษาพยาบาลเหล่านี้จึงมีโอกาที่จะเกี่ยวข้องหรือให้การพยาบาลผู้สูงอายุจำนวนมาก และจากประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยจากการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุของเพื่อนนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ด้วยกันนั้น พบว่า เจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุของเพื่อนนักศึกษาพยาบาลน่าจะมีการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 4
2. เพื่อศึกษาถึงตัวพยากรณ์ที่สามารถพยากรณ์เจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 โดยมี ภูมิสำเนา การอบรมเลี้ยงดู ความรู้เกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุ และความพึงพอใจต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การพยาบาลผู้สูงอายุ เป็นตัวพยากรณ์

ปัญหาของการวิจัย

1. เจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุ ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 อยู่ในระดับใด
2. ปัจจัยคัดสรรด้าน ภูมิลำเนา การอบรมเลี้ยงดู ความรู้เกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุและความพึงพอใจต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การพยาบาลผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์กับเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุ ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 หรือไม่ และมีความสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด

แนวเหตุผลและสมมติฐานการวิจัย

1. ภูมิลำเนา ผู้ที่อยู่ในเขตเมือง และเขตชนบท (นอกเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล) ได้รับอิทธิพลของความเจริญก้าวหน้าหรือความทันสมัยแตกต่างกัน มีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน ตลอดจนมีค่านิยมพื้นฐานบางอย่างที่แตกต่างกัน โดยผู้ที่อยู่ในเขตเมืองมีโอกาสได้รับวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่า จึงทำให้ดำเนินชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ลักษณะครอบครัวเป็นแบบครอบครัวเดี่ยวมากกว่าสังคมในชนบท ความผูกพันกับผู้สูงอายุน้อยลง การมีน้ำใจหรือการเอื้อเฟื้อต่อกันลดลง เน้นด้านการแข่งขันและความก้าวหน้าหรือเน้นด้านวัตถุมากกว่าที่จะยกย่องผู้สูงอายุหรือผู้อาวุโสที่ทำงานมานาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลถึงเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาลได้ ดังคำกล่าวของ คัมมิง และเฮนรี (Cumming and Henry) ที่ว่า ค่านิยมในสังคมหรือวัฒนธรรมของอเมริกัน ซึ่งเน้นการแข่งขันและความก้าวหน้ามีผลทำให้คนมีเจตคติในทางลบกับผู้สูงอายุ (อ้างถึงใน พีรสิทธิ์ คำานวนศิลป์ และคณะ, 2523)

ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่า การที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเมือง มีความสัมพันธ์ทางลบกับเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4

2. แบบแผนการอบรมเลี้ยงดู ครอบครัวเป็นแหล่งสำคัญต่อการเกิดและการเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคล โดยเฉพาะในช่วงวัยเด็ก พ่อและแม่เป็นสมาชิกของครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อเด็กมาก พ่อแม่เป็นผู้ถ่ายทอดความเชื่อ เจตคติ และค่านิยม ในเรื่องต่าง ๆ ให้กับเด็ก ทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา (ธีระพร อูรรณ โณ, 2533) เมื่อพ่อแม่ของเด็กแต่ละครอบครัวมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรแตกต่างกัน ก็จะทำให้เด็กแต่ละครอบครัว

มีพฤติกรรมและแนวคิดต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน และลักษณะการมองคนในแง่ร้าย ก้าวร้าว ไม่รู้จักยกย่องให้เกียรติผู้อื่น การไม่รู้จักคิด ไม่สนใจความรู้สึกของผู้อื่นนั้นน่าจะสะท้อนออกมาอย่างมีความหมายในรูปของเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุได้

ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่า แบบแผนการอบรมเลี้ยงดู (แบบประชาธิปไตย แบบเข้มงวดกวดขัน แบบรักและตามใจ และแบบปล่อยปละละเลย) มีความสัมพันธ์กับเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 4

3. ความรู้เกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุ โดยทั่วไปความรู้จะเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นที่จะทำให้บุคคลมีเจตคติในลักษณะใดลักษณะหนึ่งต่อสิ่งต่าง ๆ (ประกิจ รัตนสุวรรณ, 2525) ซิมบาโดและคณะ (Zimbardo and others, 1970) กล่าวว่า เจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะเป็นเช่นไรนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ของบุคคลนั้น กล่าวคือ ถ้าบุคคลมีความรู้ เรื่องใดเรื่องหนึ่งดี เจตคติต่อสิ่งนั้นก็จะดีตามไปด้วย ดังนั้นถ้านักศึกษาพยาบาล เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมของผู้สูงอายุ เข้าใจถึงข้อจำกัดและปัญหาในวัยสูงอายุ และเข้าใจถึงเหตุผลการแสดงออกของผู้สูงอายุ ก็จะทำให้ทัศนศึกษาพยาบาลมีเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุที่ดีด้วย ดังเช่นการศึกษาของปาห์ตัน นุกุลหลง และคณะ (2534) ที่พบว่าความรู้ในการดูแลผู้สูงอายุของอาจารย์พยาบาล มีความสัมพันธ์กับเจตคติต่อการดูแลผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่า ความรู้เกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุ ของนักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 4

4. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้การพยาบาลผู้สูงอายุ หรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่อาจารย์ผู้สอนได้จัดขึ้นเพื่อให้นักศึกษาได้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุ ซึ่งจะรวมถึงการจัดเตรียมหรือการวางแผนการสอน การเสริมสร้างแรงจูงใจทางการเรียน การดำเนินการสอนเพื่อการถ่ายทอดเนื้อหาวิชา และการประเมินผลการเรียนการสอนนั้น ถ้าทำอย่างถูกต้องเหมาะสมและเกิดความพึงพอใจแก่ผู้เรียนที่จะปฏิบัติแล้ว ความพึงพอใจของผู้เรียนย่อมจะนำไปสู่เจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอนการพยาบาลผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้ผู้เรียนรักและพึงพอใจที่จะให้การพยาบาลผู้สูงอายุ ดังคำกล่าวของ ชูชีพ อ่อนโคกสูง (2522) ที่ว่า "ประสบการณ์ วัตถุ หรือบุคคลใดที่ทำให้เกิดความพอใจและความสุขใจ จะทำให้เรามีเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น ตลอดจนสิ่งอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับสิ่งเหล่านั้นด้วย ถ้าประสบการณ์ วัตถุ หรือบุคคลใดทำให้เกิดความปวดร้าวหรือไม่พอใจ ก็จะทำให้มีเจตคติที่ไม่ดี

ต่อสิ่งนั้น ๆ" ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ วรณา ศุภะเนตร และคณะ (2511) ที่พบว่า เจตคติต่อการพยาบาลสาธารณสุขมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ที่ได้รับขณะฝึกปฏิบัติงาน กล่าวคือ ผู้ที่ได้รับประสบการณ์ดีจะชอบการพยาบาลสาธารณสุขมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ไม่เป็นที่พอใจในขณะฝึกปฏิบัติงาน

ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่า ความพึงพอใจต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การพยาบาลผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ทางบวก กับเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุ ของนักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 4

จากแนวเหตุผลและข้อมูล ตลอดจนผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงกำหนดสมมติฐานต่อไปว่า

5. ภูมิลำเนา แบบแผนการอบรมเลี้ยงดู ความรู้เกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุ และความพึงพอใจต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การพยาบาลผู้สูงอายุ จะสามารถร่วมกันทำนายเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุ ของนักศึกษายาบาล ชั้นปีที่ 4 ได้

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะนักศึกษายาบาลชั้นปีที่ 4 ของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข
2. ตัวแปรที่ศึกษา
 - ตัวแปรเกณฑ์คือ เจตคติของนักศึกษายาบาล ชั้นปีที่ 4 ต่อการพยาบาลผู้สูงอายุ
 - ตัวแปรพยากรณ์คือ ภูมิลำเนา (ในเมือง - ในชนบท) แบบแผนการอบรมเลี้ยงดู (แบบประชาธิปไตย แบบเข้มงวดกวดขัน แบบรักและตามใจ และแบบปล่อยปละละเลย) ความรู้เกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุ และ ความพึงพอใจต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การพยาบาลผู้สูงอายุ (ภาคทฤษฎี - ภาคปฏิบัติ)

ข้อตกลงเบื้องต้น

ผู้วิจัยถือว่านักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 ได้ทำข้อสอบเต็มที่ และตอบคำถามตาม ความรู้สึกที่แท้จริงของตนเอง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. **ปัจจัยคัดสรร** หมายถึง ตัวแปรที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับเจตคติต่อการ พยาบาลผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 และคาดว่าจะสามารถร่วมกันทำนายเจตคติ ต่อการพยาบาลผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 ได้ ซึ่งได้แก่ ภูมิลำเนา แบบแผนการ อบรมเลี้ยงดู ความรู้เกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุ และความพึงพอใจต่อการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้การพยาบาลผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาล
2. **เจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุ** หมายถึง ความคิด ความเชื่อ และความ รู้สึกของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุขที่มีต่อการ พยาบาลผู้สูงอายุ มีการแสดงความรู้สึกทั้งในทางที่ดี และในทางที่ไม่ดี ซึ่งจะ เป็นแนวทางว่า นักศึกษาพยาบาลผู้นั้นจะปฏิบัติการพยาบาลต่อผู้สูงอายุในตนเองใด
3. **การพยาบาลผู้สูงอายุ** หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมในรูปของศิลปะและวิทยา ศาสตร์ ให้กับผู้สูงอายุ อันประกอบด้วย การประเมินสภาวะสุขภาพ การให้ข้อวินิจฉัยทางการ พยาบาล การวางแผนและให้บริการการดูแลสุขภาพที่เหมาะสม รวมทั้งมีการประเมินผลการ บริการดูแลสุขภาพเหล่านั้น โดยเน้นให้ผู้สูงอายุช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด เพื่อเป็นการ ส่งเสริม รักษาและคงไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ตลอดจนเป็นการป้องกัน ความเจ็บป่วยหรือความพิการที่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ผู้ปฏิบัติจะต้องรักษาไว้ซึ่งความ สุขสบาย และความมีเกียรติของผู้สูงอายุ แม้จนกระทั่งเวลาสุดท้ายของชีวิต
4. **ผู้สูงอายุ** หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป
5. **ภูมิลำเนา** หมายถึง ที่ตั้งของครอบครัวของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 คือ อยู่ในเขตเทศบาลหรือนอกเขตเทศบาล/สุขาภิบาล
6. **แบบแผนการอบรมเลี้ยงดู** หมายถึง ลักษณะของการถูกอบรมเลี้ยงดูจากพ่อ แม่หรือผู้ปกครอง แบ่งเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรม

เลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย และการอบรมเลี้ยงดูแบบรักและตามใจซึ่งได้จากการรายงานของนักศึกษายาบาลชั้นปีที่ 4

6.1 วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่นักศึกษารู้สึกว่าตนเองได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม บิดามารดาให้ความรักความอบอุ่น มีเหตุผล ให้ความยอมรับนับถือตามความสามารถและความเห็นของนักศึกษาและให้ความร่วมมือตามโอกาสอันเหมาะสม

6.2 วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่นักศึกษารู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ต้องอยู่ในระเบียบวินัยที่บิดามารดากำหนดให้ หรือถูกควบคุมไม่ให้ได้รับความสะดวกในการกระทำที่ตนต้องการ

6.3 วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่นักศึกษารู้สึกว่าตนเองถูกทอดทิ้ง ขาดการดูแลเอาใจใส่หรือปล่อยให้ทำอะไรต่าง ๆ ได้ตามใจชอบ โดยบิดามารดาไม่ได้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ ไม่ให้ความอบอุ่นใจเท่าที่ควร

6.4 วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบรักและตามใจ หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่นักศึกษารู้สึกว่าตนเองได้รับการเอาใจใส่เกินไป บิดามารดามักคอยช่วยเหลือปกป้องคุ้มครองตลอดเวลา และมักตามใจนักศึกษาทุกอย่าง แม้ทำผิดก็ไม่ถูกลงโทษ

7. ความรู้เกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุ หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการจำ เข้าใจ นำไปประยุกต์ใช้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าในเรื่องเกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุ ตามหลักสูตรและการเรียนการสอนวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุระดับปริญญาตรี ซึ่งครอบคลุมเรื่องต่อไปนี้

- 7.1 ทฤษฎีการสูงอายุ
- 7.2 การเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุ
- 7.3 ปัญหาที่พบบ่อยในวัยสูงอายุและการพยาบาล
- 7.4 การดูแลเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ

ซึ่งวัดโดยใช้แบบสอบ

8. ความพึงพอใจต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การพยาบาลผู้สูงอายุตามการรับรู้ของนักศึกษายาบาล หมายถึง สภาวะความรู้สึกหรือความคิดเห็นของนักศึกษายาบาลที่มีต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การพยาบาลผู้สูงอายุของอาจารย์ยาบาล ซึ่งเกิดจากการที่นักศึกษายาบาลได้เปรียบเทียบความคาดหวังของตนกับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้รับจริง

จากการศึกษาการพยาบาลผู้สูงอายุที่ผ่านมา ความพึงพอใจนี้อาจเกิดจากการที่ได้รับประสบการณ์ตามที่คาดหวัง มากกว่าที่คาดหวังหรือไม่ ได้คาดหวังมาก่อน

9. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การพยาบาลผู้สูงอายุที่อาจารย์ผู้สอนได้จัดขึ้น เพื่อให้ นักศึกษาพยาบาลที่เรียนการพยาบาลผู้สูงอายุ ได้เกิดการเรียนรู้หรือมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ

9.1 การวางแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ หมายถึง การจัดเตรียมความพร้อมของกิจกรรมการเรียนการสอนการพยาบาลผู้สูงอายุ ที่ต้องการให้นักศึกษาพยาบาลได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้ดีมีประสิทธิภาพ เช่น การศึกษาความพร้อม ความสนใจและความสามารถของผู้เรียน การจัดเตรียมเอกสาร ตำรา หรืออุปกรณ์การสอนต่าง ๆ การชี้แจงแผนการสอน การมอบหมายการทำรายงาน

9.2 การดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนการพยาบาลผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาลที่อาจารย์ผู้สอนจัดขึ้น เพื่อให้ นักศึกษาพยาบาลเกิดการเรียนรู้หรือมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

9.3 การประเมินผลการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมที่อาจารย์ผู้สอนให้การติดตามดูแล เพื่อชี้แนะแนวทางในการเรียน พร้อมทั้งชี้แนะข้อบกพร่อง เพื่อปรับปรุงแก้ไข และการวัดผลการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล

10. นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 หมายถึง นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ที่กำลังศึกษาในชั้นปีที่ 4

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุ ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 อีกทั้งทราบเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 ซึ่งจะ เป็นแนวทางในการพัฒนาให้นักศึกษาพยาบาลมีเจตคติที่ดีต่อการพยาบาลผู้สูงอายุ

2. เป็นข้อมูลพื้นฐานของงานวิจัยเกี่ยวกับเจตคติต่อการพยาบาลผู้สูงอายุ ซึ่งจะ เป็นแนวทางสำหรับการวิจัยต่อไป